

los cuales trabajan en su mayoría en los Estados Unidos y Gran Bretaña.

Uno de los principales problemas con que se enfrenta este tipo de libros es el de la actualización, es decir, el libro está publicado en 1984, pero debido a los temas que trata, muchos de ellos quedan rápidamente anticuados por la misma dinámica de la política internacional. Es importante, de todas maneras, reconocer el valor que tiene el libro, por cuanto recopila en un mismo volumen temas que normalmente aparecen de forma monográfica. No es tampoco el objetivo de este tipo de publicaciones el llegar a grandes conclusiones. Cabe señalar que los problemas de la región mediterránea son suficientemente importantes como para ser objeto de estudio por sí mismos y no tanto por su homogeneidad como región. El papel que esta área del globo está jugando dentro de la política internacional es sumamente importante ya que se presenta como una zona intermedia entre Norte-Sur y Este-Oeste.

Manel Moran

BERDOULAY, Vincent; PHIPPS, Michel (eds.), 1985, *Paysage et système. De l'organisation écologique à l'organisation visuelle*, Ottawa, Éditions de l'Université d'Ottawa, 195 pp.

Aquest llibre té els seus orígens en un col·loqui celebrat a la Universitat d'Ottawa el juny de 1982, en el marc de la reunió anual de l'Association Canadienne des Géographes. En aquella ocasió, investigadors de diferents països (Bèlgica, Canadà, França, Polònia) —tots ells dedicats a l'estudi del paisatge—, confrontaren els seus enfocaments al cas des de diferents disci-

plines (geografia, ecologia, agronomia, arquitectura del paisatge). Tres anys més tard, Vincent Berdoulay i Michel Phipps, ambdós professors del departament de Geografia de la Universitat d'Ottawa, ens presenten acuradament i d'una manera suggeridora el resultat d'aquelles discussions.

Els directors de l'obra parteixen de dos fets ben palpables i evidents. Constaten, d'entrada, que el paisatge ocupa un lloc privilegiat entre els conceptes —«existencials», afegiria jo— que ens uneixen al nostre entorn, que ens relacionen amb el nostre món més immediat. Hi ha ben poques disciplines que no se n'hagin servit: des de la geologia a la pintura, passant per la literatura, per l'arquitectura i, òbviament, per la geografia. El paisatge ha estat sovint objecte d'estudi i, fins i tot, en determinats moments i corrents, objecte central d'alguna d'aquestes disciplines. En segon lloc, parteixen de la base que parlar de paisatge implica, inevitablement, parlar d'un sistema d'elements en interacció. D'aquestes dues observacions inicials es deriven els dos conceptes clau, els dos eixos vertebradors de tota l'obra, recollits clarament en el títol del llibre: *paisatge i sistema*.

Així, doncs, el paisatge és objecte de diverses lectures i interpretacions i, en aquest sentit, el que el llibre pretén, en definitiva, és contribuir a instaurar un debat epistemològic, teòric i metodològic sobre les diferents formes d'apropar-se a l'estudi del paisatge, amb l'ànim de trobar uns punts de convergència útils. Es tracta d'apropar els diversos enfocaments superant les barres nacionals o institucionals que sovint ho impedeixen. Ara bé, el llibre només considera els llaços existents entre dues d'aquestes nombroses lectures: la que fa referència a l'anàlisi del paisatge percebut i la que fa referència a l'anàlisi de les estructures espacials ecològiques. Quines rela-

cions hi ha? Quins ponts epistemològics es poden trobar? És possible formular una teoria unificadora que eviti la fragmentació existent entre les problemàtiques ecològica i semiològica? Vet aquí el discurs central del llibre, desenvolupat, per altra banda, seguint la següent estructura formal: una introducció general i un epíleg a cura dels dos directors de l'obra; quatre grans blocs temàtics que giren a l'entorn de la relació entre les anàlisis estructurals d'inspiració ecològica i les d'inspiració més semiòtica i que apleguen les aportacions de professionals de diverses disciplines; finalment, una breu presentació que encapçala cadascun d'aquests quatre blocs temàtics i que unifica i dóna coherència a les diferents col·laboracions.

El primer bloc temàtic («Le paysage comme système intégré d'unités spatiales et écologiques») està constituït per tres capítols (2 a 4) que giren a l'entorn del paisatge, concebut com un conjunt organitzat d'unitats elementals, alhora ecoològiques i espacials. El primer text, de Jean-Pierre Ducruc (capítol 2), presenta una experiència portada a terme al nord de Quebec i basada en la noció de sistema ecològic. El tercer capítol, a cura de Colette Anseau, representa una introducció a la simfitosociologia o estudi de les associacions d'associacions vegetals. Es tracta, de fet, d'un mètode de descripció i anàlisi dels paisatges vegetals que permet definir unitats de paisatge i classificar-les. Finalment, un col·lectiu encapçalat per Yves Bergeron centra la seva anàlisi en l'estudi de les relacions internes, en la recerca dels llaços de causalitat entre els elements biòtics i abiòtics del paisatge.

«Le paysage comme organisation spatiale et écologique» és el títol del segon bloc temàtic, format per quatre capítols, i en el qual la noció d'organització, com en el bloc anterior, esdevé el principal centre d'inte-

rès. En aquest cas, però, l'aparell conceptual i metodològic adopta una formulació més matemàtica que inclou la teoria de la informació en tant que teoria aplicable a l'anàlisi dels sistemes organitzats (Jacques Baudry i François Burel), la teoria de l'autoorganització (el capítol 6, d'Alexei D. Armand), la termodinàmica (Michel Phipps, capítol 5) i la teoria dels sistemes dinàmics (Jorge P. Cancela de Fonseca i Alain Drach).

El tercer bloc temàtic («La télédétection dans la dialectique du visuel et de l'écologique») s'orienta ja clarament vers la qüestió central d'aquesta obra: la relació entre els enfocaments ecològics i els d'inspiració semiològica. En aquest cas es dóna un gran èmfasi a la visibilitat dels signes produïts pel funcionament ecològic i la prova és que els dos capítols que formen aquest bloc se centren en la teledetecció com a instrument d'anàlisi de l'«empremta» deixada pels processos ecològics, ja sigui una empremta purament biofísica (Jean Tricart) o també antròpica (article de Marc Antrop).

Finalment, la quarta part del llibre («Le paysage comme organisation du visible») es refereix ja exclusivament a l'anàlisi semiològica del paisatge i a la seva relació amb l'anàlisi ecològica. Es tracta de veure com el paisatge percebut per l'observador s'articula amb el paisatge ecològic. Obre el bloc un interessant article de Vincent Berdoulay (capítol 11), per al qual el paisatge és, abans que res, un conjunt de signes: signes produïts pel funcionament ecològic i integrats en l'estructura ecològica; signes percebuts i carregats de significacions per a l'observador. Els dos treballs que vénen a continuació, a cura d'Olivier Soubeyran (capítol 12) i de Jean-Claude Wieber (capítol 13), segueixen una línia semblant. L'últim capítol, d'Ángel Ramos i de Santiago González Alonso, considera el paisatge com un lloc d'acció, com un objecte

de planificació. Ambdós autors, enginyers de la Universitat Politècnica de Madrid, analitzen els llaços existents entre els aspectes funcionals, estructurals i visuals en el moment de la transformació del paisatge.

Vet aquí, en definitiva, un exemple més de la revifalla del tema «paisatge», dintre i fora de la geografia. Aquest llibre mostra que el concepte de paisatge continua sent vàlid i útil per als geògrafs, encara que no de la seva exclusiva propietat. Cal reconèixer, tanmateix —com fan els directores de l'obra—, que en geografia no existeix una teoria del paisatge.

La visió ecològica de l'home sobre la terra ha servit de fonament a la geografia humana, però no ha portat a l'elaboració d'una teoria del paisatge. Aquest ha estat un pretext, una ajuda, més que no pas una finalitat per si mateixa. En aquest sentit, el llibre de Berdoulay i de Phipps representa realment un pas endavant. Aquest mèrit no és ofuscat ni per la lectura una mica feixuga d'alguns capítols, ni per una certa sensació de desconexió que s'observa entre alguns capítols de determinats blocs temàtics.

Joan Nogué

BAKER, Alan R. H.; BILLINGE, Mark (eds.), 1982, *Period and Place. Research Methods in Historical Geography*, Cambridge, Cambridge University Press, Cambridge Studies in Historical Geography, núm.1, 377 pp.

BAKER, Alan R. H.; GREGORY, Derek (eds.), 1984, *Explorations in Historical Geography. Interpretative Essays*. Cambridge, Cambridge University Press, Cambridge Studies in Historical Geography, núm.5, 252 pp.

La Geografia històrica té ja una llarga trajectòria. Se n'ha de destacar, d'una banda, la influència des dels anys vint de l'escola britànica, el seu assentament durant els quaranta als Estats Units i al Canadà i la progressiva difusió cap als països de parla anglesa. D'una altra, cal considerar la nova empenya que des dels anys setanta ha experimentat, revaluant-se dins el conjunt disciplinar i mostrant-se com a una de les branques geogràfiques amb més aportacions recents, tant en l'àmbit empíric com en el de la reflexió epistemològica.

Aquesta nota presenta dos reculls de textos que són mostra de la Geografia històrica que s'està fent en els anys vuitanta. Ambdós han estat editats pel grup de geògrafs històrics de Cambridge encara que es tracta de llibres molt diferents. Mentre que un, *Period and Place*, ofereix una panoràmica general dels diferents tipus de treball habituals en la subdisciplina, l'altre, *Explorations in Historical Geography*, resta clos a la reflexió i al treball desenvolupat per l'esmentat grup de Cambridge.

Sota el nom de *Period and Place* es reprodueixen les intervencions al col·loqui sobre «Research Methods in Historical Geography» organitzat pel Working Group on Historical Changes in Spatial Organization de la UGI, i celebrat a la Universitat de Cambridge el juliol de 1979.